

Demokratiseringen av forretningsbankene

Taler

Trygve Bratteli

1 De forandringer som nå foreslås når det gjelder forretningsbankene i Norge, må
ses på bakgrunn av den utvikling som har funnet sted både når det gjelder
bankene og når det gjelder samfunnet. For en generasjon siden - eller lenger
tilbake - da forretningsbankene fikk sin form, som de i grunntrekkene har ennå,
5 var dette i det vesentlige små, enkle lokale institusjoner. Det å sette i gang en
liten bank ble ofte betraktet som et forretningsformål av omtrent samme art
som å sette i gang en bedrift. Slik systemet da var, hadde også disse bankene en
begrenset virkning i det økonomiske liv. Maktforhold og innflytelse var
oversiktlig, og disse små bankene var også nær integrert i det lokale samfunnet.

10

Det moderne industrisamfunns pengehusholdning krever at bankene må ha en
helt annen dimensjon - og det har de også fått - en langt større bredde i sin
virksomhet og dermed også en helt annen karakter enn da de i sin tid fikk sin
form. Det er dette som gjør det naturlig i dag å si at bankene er
15 samfunnsinstitusjoner. Det er ikke noen motsetning her, slik som hr. Myrvoll
var inne på i går. For det vi nå står overfor, er spørsmålet om en også skal gi
forretningsbankene en form som svarer til den plass de har som
samfunnsinstitusjoner. De spiller i dag en vesentlig rolle når det gjelder
økonomisk virksomhet - både investeringsvirksomhet og kanskje vel så mye når
20 det gjelder drift av økonomisk virksomhet.

Hele denne endringen, endringen av samfunnet, den økonomiske vekst og
bankenes stadige utvidede oppgaver har også ført til at en har fått stadig færre
kapitalsterke bankenheter. Næringslivet er blitt stadig mer avhengig av
25 finansieringsmidler gjennom dette systemet. Det er etter hvert blitt - det har for
så vidt vært hele tiden, men det betyr langt mer i dag - en direkte
sammenknytning av industri- og bankinteresser. Og dessuten har disse bankene,
kanskje særlig de største av dem, enorme transaksjoner med utlandet gjennom
løpende betalinger, kredittopptak, forvaltning av private valutabeholdninger og

kapitaloverføringer i tilknytning til finansiering av virksomheter.

Det er denne nye dimensjon og denne utvidede virksomhet som gjør at det i dag er blitt anakronisme etter min oppfatning å tviholde på den forretningsform
35 som ble valgt da dette var små, enkle institusjoner rundt i lokalsamfunnene. Organisasjonsformen er ikke valgt ut fra deres nåværende dimensjoner og virksomhet. Det er bare noe en avfinner seg med, sånn som det ofte skjer når en form er nedarvet fra fortiden. Jeg vil gjerne si det slik at hvis en i et land i dag som en ny oppgave skulle organisere et forretningsbanksystem, er jeg ganske
40 overbevist om at ingen ville foreslå det organisert som et system av private aksjeselskaper. Jeg sa «ingen». Jeg bør kanskje ta et lite forbehold for representantene Willoch og Gjems-Onstad.

Det er derfor, som debatten om den foreliggende sak også har vist, en sterkt
45 økende erkjennelse av at organisasjonsformen er moden for en reform. Det har under den debatt som har pågått nå gjennom en rekke måneder, skjedd store forskyvninger fra de utgangsstandpunkter som ble tatt av forskjellige grupper og interesser, både privat og også i politiske diskusjoner, og til det en nå hører, bl.a. i vid utstrekning gjennom hele debatten. Jeg finner ikke grunn til å referere det
50 nærmere, men i dag er jo alle blitt særdeles reformvennlige, selv om karakteren av de tiltak de for tiden er rede til å være med på, er sterkt variert.

For Arbeiderpartiet har det gjennom hele dets tid vært en oppgave å skape demokratiske maktformer der hvor en har å gjøre med sosiale, private
55 maktkonsentrasjoner. Derfor er det riktig som enkelte har minnet om, at i Arbeiderpartiets programmer helt fra før århundreskiftet finner en trekk som peker i retning av den sak vi her står overfor. Når det derimot gjelder det aktuelle politiske program, var det først det landsmøte og programvedtak vi hadde i 1973, som konkret stilte den oppgave vi nå står overfor, og som vi derfor
60 også går inn for å få gjennomført.

Jeg vil her reservere meg mot den oppfatning som også kom til uttrykk fra noen ganske få i går, at det var så stor enstemmighet om denne utviklingen f.eks. av statsbanker og av nye former i kredittvesenet. Jeg hadde den ære å være
65 finansminister i en meget stor del av 1950-årene. Det var i den perioden statsbankene fikk den bredde og funksjon de etter hvert i prinsippet har hatt. Og jeg må nok si at den konservative begeistring for den utviklingen da den skjedde, virket aldri påtrengende, i hvert fall ikke overfor Finansdepartementet.

70 Dette sagt også til dem som synes å mene at det ikke har skjedd noe i norsk kredittvesen etter den annen verdenskrig. Det som skjedde, var at statsbanksystemet - også ved den nye dimensjon og dets virksomhet - ble den tredje store gruppe innenfor norsk kredittvesen, ved siden av forretningsbankene og sparebankene.

75

Når det gjelder den nåværende form, er aksjeselskapet i privatbankene stort sett et dødt demokrati når en ser det i forhold til bankenes eget begrensede grunnplan, nemlig dets aksjonærer. Jeg skulle anta at oppmøteprosenten på generalforsamlingene, alt etter omstendighetene, varierer fra omkring 1 pst. av aksjonærene i større banker til 10 pst. av aksjonærene i mindre banker. Derfor er 80 også på dette området den såkalte informasjon som ble spredt gjennom Kredittkassen store og kostbare annonser, i virkeligheten ganske villedende hvis det er de levende realiteter i det nåværende kredittsystem en er ute etter å få klarlagt.

85

Det Regjeringens opplegg går ut på, er å skape et desentralisert banksystem, bestående av frittstående og selvstyrte enheter og med en form som er mer tilpasset realiteten i det som er forretningsbankenes plass og funksjoner i det moderne samfunn både i dag og i framtiden. Vi vil ha et system som gir rom for 90 ulikheter i bankenes vurderinger av enkeltsaker, og som gir folk mulighet for å velge bank ut fra de tjenester og vilkår banken kan tilby.

Dette er et meget interessant tiltak. Jeg er ganske uinteressert i denne leten etter hvilken etikett en skal henge på det - sosialisering, nasjonalisering, 95 deprivatisering eller demokratisering. Hvis en løser noe som helst ved å ta en etikett ned og klebe en annen opp, kan en gjerne diskutere det. Det som er interessant her, er selve realiteten. Det er en komplisert oppgave, og jeg kjenner ikke noe forbilde til den verken i vårt land eller i andre land. Og jeg legger for min del stor vekt på erfaringer de her har også i de såkalte sosialistiske land. Vi 100 skal her prøve å skape et desentralisert banksystem med betydelig selvstendighet for de enkelte enheter, framfor alt i forhold til hverandre, men selvfølgelig også i forhold til det sentrale byråkrati eller den sentrale ledelse.

Jeg er litt overrasket over den veldige pessimisme som kommer til uttrykk her - 105 ikke minst fra mellompartiene, som jeg neppe kan tro egentlig kan ha noe imot selve den intensjon jeg her gir uttrykk for. Men som hevder at det som kommer til å skje, blir det stikk motsatte, at dette blir mer sentraliserende osv. Hva vet de

nå egentlig om det?

110

Jeg tror faktisk at hvis et moderne samfunn stiller seg den oppgave å skape et av privat maktdominans uavhengig kredittsystem, desentralisert og med selvstendig handleevne hos den enkelte institusjon, er det mulig å kunne gjøre det. I hvert fall bygger Regjeringens arbeidslinje på at dette skal kunne være
115 mulig. Hvilken konkret form denne demokratisering så skal få, er det som skal utredes av en komité.

Det som ligger i det vedtak komitéen har formulert, er et siktepunkt for den utredning som her skal foretas. Jeg viser for øvrig til den tolkning som
120 finansministeren gav i går av de arbeidsvilkår som deltakerne i denne utredning kunne få. Men jeg vil for min del sterkt understreke at jeg vil se det som et nederlag for den sak vi her står overfor, hvis en avskriver så å si på forhånd et seriøst forsøk på å skape et allsidig, desentralisert banksystem. Jeg er ikke for min del grepet av den håpløshet som har preget en rekke av dem som har uttalt seg
125 om det. Og jeg legger ikke skjul på at jeg i noen grad også er overrasket over at mellompartiene her har funnet et standpunkt som gjør at de, så vidt jeg skjønner, også legger betydelig vekt på at de her har funnet et fellesskap på Høyres grunn.

130 Når det så gjelder skremslene med de store erstatningene osv., som kommer igjen ustanselig, vil jeg gjerne, siden det delvis dreier seg om representanter bl.a. fra Høyre med atskillig historisk sans, be dem overveie det litt også i historiens lys. Har de tenkt over hva konsekvensene vil bli hvis et folk får det inntrykk at det har grodd opp enorme private institusjoner som samfunnet og samfunnets
135 lovgivende myndigheter ikke lenger ser seg i stand til å gjøre noe med, fordi det vil bli «for dyrt»? Jeg tror ikke en skal bla dypt i historien verken i vårt eller i andre land før en blir klar over at skulle det være situasjonen, kan det nok virke inn på i hvilke former forandringer skjer i et samfunn, men ikke på realitetene i retningen av et samfunns utvikling.

140

Men jeg tror for min del av hvis man vil erkjenne det som er dagens realitet, på grunn av de mange endringer som er skjedd på alle de områder som her er interessante, er det nødvendig også å finne nye former for de viktige kredittinstitusjoner som forretningsbankene er. Hvis de interesserte her virkelig
145 vil være med og finne de formene, er det verken juridiske, konstitusjonelle eller andre murer en vil støte, som vil hindre at en finner fram til tidsmessig system

også for forretningsbankene

150

Kilde

Scheflo, Inge (red.): Demokratisk sosialistisk perspektiv, Oslo 1976, s. 92-94

155

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/demokratiseringen-av-forretningsbankene>

160

165

170

175

180

185